

Så man gick "jula spåke".LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Från aften brukade man gå "jula spåke". Kuningen med denna sed var att dels skänka folk samt dels för att bli trakterad med brennvin.

Rekental pigor och drängar sammankom tillfälligt i någon drängstuga. Där fick man ihop gamla kläder, vilka även uppsamlats innan efter att rekental. Dessa lånades av äldre människor, och till slut så och utslitna de voro till bästas försäde de för ändamålet. Man vände ut och in för kläderna så att fodret kom ut för. En gammal skinn päls vände man minner vidan ut för var. Så kunde det satta man en gammal utsliten

silkeslatta, prickad lura eller knäknä-
mossa. För anrikat satta man en
skräckinjagande mask, daron kunde
och så sig till värkas av frakten.
Man klädde "elånor" i anrikat till
kolskäg, eller långa munsträcker
och svulade med sig i anrikat med
sat - för att bli oigenkännlig.
Fruentimners kläderna vara långa
synskjälade samt stunda tröjor med
en gammal silkeskallite som lura-
dek. Det kunde ofta att de ännu ännu
klädde sig i frun Timmers kläder och
frigarna i gulda kläder och så de
men i vä från gäst till gäst.
Den de och friga i sällskapet som

var duktig att uppträda och framtals skulle gå för in i stugan och försärdet och de andra fick stanna bakom för att göra grimas eller utöva andra tokraliga pjulite, för att vara åskådarna. En mandag som afton förkom när välskapet julspöken kom in i stugan var - att en gammal gubbe stapplade fram med sin gamla utslitna gummor, begärde sig för kuslunde-folket och frågade om välskapet fingo låna hus. Ty de voro långt borta ifrån och orkade inte gå längre den kvällen. Ett muntligt samtal utspann sig därefter mellan kuslunde-folket och de munsigaste

i sällskapet. Alltså detta samtal
försäkte det andra leuets folk att
indentifiera de övriga spåken.

En och annan blev igenkänd för t. ex.
rösten, eller någon rökelse, eller för
gången, och då gick man till attack
mot dem för demskena som för att
se som som dölle sig bakom en väl-
gjord förklädnad. Någon utar jul-
spåken tecknande även ett musik-
instrument, som munspel eller "bar-
monika" (dragspel), för att fylla i pro-
grammet, och för att räkna de mun-
berandes uppmärksamhet bort från sig,
och man tog sig även en sväng om för
galsat. I denna sällskapet begär sig

i väg ~~in~~ blev de tuktade med
brännvin samt oat och siktsbröd.
och de förklädda pigorna fingo bäl-
la till gods med julkakor, mjölk och
ler jultäl. Alunda tuktningen var det
lätt att se vilka som voro färdig-
mar, ty dessa tuktade sig till brän-
vinet. Sedan man tuktat för påfäst-
anden och ytterligare skiftat några
ord med åskådnarna, drog man i väg till
nästa gård. Alunda sin fäst hade
de ofta en flock nyfikna efter sig.

Sick långt ut på natten fortsattes
vandringen. I. a. m. sedan folk voro
lagda till vila, besökte man på
stugorönnen, särskilt på de fäst

der man kunde till folket och vists
sed de vara livade för skoj.

Da måste man vel. för upp och ta-
ga emot jula språken och ordna med
traktningen.

I början av 1900 - Talet försvann
dena sed sedman för lands bygg-
den, åtminstone i Färs län.
enär man ansåg den till böva de
musa ständigt - särskilt sedan den
garna fyllt för mycket med trakt-
ting av länmen, eller döns upp-
teiden mindre försande.

ACC. N:R. 3962

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne

Härad: Färs

Socken: Vinstad

Uppteckningsår: 1933

Upptecknat av: Walter Öberg

Adress: Asperö.

Berättat av: Bengt Kiistianson

Född år 1860 i Vinstad

Uppteckningen rör

Skånska länsvägen:

(Vinstads socken)

Vägar och järnvägssträckor:

" "

Dele ita för Norges gränspunkter:

" "

Gårdvägar, eller "gärdar":

" "

Förteckning om S:t Olofs

hällas tillkomst:

(S:t Olofs socken.)

Ta' kalu dockan :

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

En lek som fröken fördoms-
vis gillat hög tiden, var en skl. "Ta' kalu-
dockan". Man gjorde en docka av linnen
som man hade på stung galst och
längde denna — eller också satte smut
på. En person hade sig på le-
gen avstånd på galst från dockan,
och genom att lyfta benen i vidret
baklänges tog denna med benen.
Denna lek förde sig och be-
räkning för att komma ut från den.

Leken och kräcklutan!

Blant leken och kräcklutan om fricken
under julen, då man satte i slungan och skul-
le fristaga sig något saligt, var denna.

Man sade till någon av de närvarande
som inte kände till kräcklutan följande:

- Vill du gå ut i kammaran och ge mig pre-
cis som du vill, t. d. räkna ut tungan eller
ge mig lång näsa, så skall jag kunna säga
dig hur du står. Vår då den personen hade
kommit till boken och frågade: Hur står jag? Jo, du
står precis som en apa. Den snafva
minnen lockade naturen liksom de öfriga
till ljust sken.

En annan lek var denna: En person i
sällskapet sade till en annan som var

omringad i tricheton. Kan det gå ut i
kammaren och säga Pilatus mest ögat
och Herodes mest fätan, tre gånger, u-
tan att belinka? När den kom tillbaka
och sagt detta samreets grant, var det
någon ~~man~~ i sällskapet som sade: Du
sade ju inte Pilatus mest ögat och He-
rodes mest fätan - ty du sade ju det
mest munnen. Han dunnar blev
utskrädd för sin dumhet.

Delat uti Per Pjes gumfakärra:

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

En annan jullek som också finkom
var att dela uti Per Pjes gumfakärra.
Deltagarna i leken skulle utbyta delar
uter kärran, som t. ex. en lede fram-
lyktan, en annan baklyktan, en stängon
en annan alluren osv. Id för alla öster
samt stugan en var allegorade sin vagns-
del, och det blev ett vunderdovande öv-
ron, innan för i hvar stämde ekipaget.

Giklverk, eller "Gikten":LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Giklverken, eller som det kallades, "jag har räkat ut för gikten", och vilken man lärde sig känna för i värden och vint, efter solens nedgång, kunde botas med att man stäpte lög, eller brände kull över den sjuka. Man hade kull på en eldgjort som lögts på ett fat. Denna således flyttade man från den sjukes huvud till fötterna tre gånger. Ofta hade man någon klok till att bota detta, vilken då också frammanförade en signoriformel. Om man stäpte lög, skulle detta vara utar, kyrkaleg, och vilket man lät över den sjuka under smältningen.

Skåne
Fors. Albo
Königsb. & St. Prof. Tolunga
1923

3962

Mydas Matte Abreg
Bar. as Nils Persson
född 1874 i Lövstad

Föreläsning om S:t Olafs källas
tillkomst:

Uppan har här berättats om sägnan
om S:t Olafs källas källa kom till.

Det var en jungfru från S:t Olafs-
gård som var för sig till kyrkan, där
hon skulle bevisa en jul gudstjänst.

Inte långt från kyrkan sågde hon nå-
gon ut för en stålövare som sågde
hemme, och där efter begick modsligt
våld. En tid efteråt dog och så denna
jungfru, till följd av denna händelse.
På det ställe där denna händelse ut-
spelats, uppsprung en källa, och för-
varan av våldet blev förvandlat till
en vatten ^{som} ~~skett~~ ärtal efter ärtal fick
ligga runt kring denna källa.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

den om jag ädes oerhört gynnad
na sin ställning, varför kan bad förbi-
passande att döda honom så att han de
bli fri för sitt hemiska straff, men det
var ingen som vågade sig till detta.
Följakt kan dock en frist förbi-
ten, även honom best kan giva slut på
sitt lidande, och denna behövde den
frivillade sönnen, av som han be-
tigit, och dödade honom.

ACC. N:R. 3962

Landskap: Skåne Upptecknat av: Karl K. K. K.
 Härad: Fåris Adress: Åsberöd
 Socken: Vinstad Berättat av: Johanna Johansson
 Uppteckningsår: 1933 Född år 1850 i Fåsinga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör

Tro och vet om julmaten: (Vinstads socken)
 Fåsinga och matl. med glösa: "
 Matl. med kump: "
 Vore in i framtiden vet om skulle ske: "
 Jattans skuldkonster: (Fåsinga socken)
 Om Staffen och Staffenitten: "

För och sed om julmaten:

Att den samt som lever över jul-
aften, nyårs aften samt tulten aften
fick man inte lämna ut efter mål-
tiden, utan den skulle stå dukad för
lunden under natten, så att tullen
fick sin del där, så de kom för be-
rör. Denna skulle därigenom be-
kras och man skulle inte bli uträ-
tt för denna utan istället för tur i
gården under det kommande året.

Älskningen och mätel med glöden:

Julnatten gick man älskningen:

Ofta gick man till i sällskap, ty i den
natten vor alla andra under "ute och vän-
des." För att lyckas i sådant frickande skul-
le man gå till andes, och man fick inte
ihåller låg att skatten under friden.
Anda mätel med älskningen var att
utforska brunnande glöden.

I el. kunde man få se ^{den} luktig från en gård
för sig till kyrkan. I denna gård skulle
då någon gå under det brunnande sin-
net. Skulle man någon fliska för någon
skulle man gå fri för utan att intressera
sig, ty i älskningen skulle man mäta sin
utvalda. Andra dagar skulle man gå i

kyrkan och den flicka som först kom
och lämnade på, så man man står för
kyrkböckerna, den leder följelagari-
man genom livet.

Alunder ängängarna var man sagt män-
ga ~~en~~ andra i rörelse, varför man mis-
ste vara försedd med stål, till skydd.

hätte man glömt, var det till att klicka
borta bannan, i annat fall kunde den
na springa mellan bannan och flöden
en rinder i tid och stund.

Alunder ängängarna skulle man gå över
till bannan, och slutligen stanna
vid kyrkan.

Medel mot krampe:

Man skulle krossa "svavel stänger"
och triksilver nunt krita och blanda det-
ta, till smöran, och ry in det i en lin-
ne remsa och binda detta om magen.

Kuntan för leunder, det man leunder om,
skulle slås för ryggen, den fick inte
slås fram till, alltså. Detta skulle man
läsa om sig i 9 dygn. Under denna
9-dygn fick man inte tätta sig
varken för händer eller i smickat.

Skicka mig i framtiden vad som skulle ske:

Om man b. ell. ville se som som skul-
le dö under nästa år, skulle man jul-
afton, under det glädsfullast och i sin
brudlek och åt sin julmåltid - taga
en sigelring och sätta i från gårdens
fäddan genom denna ring - genom fädd-
ret. Den år de som man sig ryktes
ha så snart leverat, kan skulle er-
lida under nästa år.

Skän, Fars o. Albo hd

Lövestad, St Olaf. Tolåsen

3962

Matt Öberg

1874

Tattarnas handkonster:

född 1874 i Lövestad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Tattarna var ett folk som var allmänt
fuktat, icke allmänt för örens såkal
och tjurerna - utan även därför att hand-
konster och "lappor" ofta kom från tattar-
na. Tattarna kändes kunde även bota
folk och det syntes som om de haft
bortande av elävar som specialitet.

En signeri, eller elävar blev vi här
upptäckta, efter en tattars koring i
Lövestad.

Jag tror numera signum jag vill barn i dag
dig ifrån alla skär. I från fallanderats-
skär, marm fulka - gresla, kvarta - myk-
la - gryde - kittel - luttjura - sylt - och
lutsman - skär. I från alla ontas skär,

3962

2.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

som flyger i våder och i nattur, så
säger jag mitt barn i dag, dig till bän-
ge leval och till friskhet leval och bliv.
O minn Fader, Sins och den Heli-
ge Andes. Amen.

Fäls. Albo 187
Lönsta. K. Olaf. T. Olaf. 1873

3962

Mette L. Åberg, Lise
Ber. av Miss Benson
Född 1874 i Körtstad

Om Staffan och Staffans ritten.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Konigt fukten var Staffan en stor
afstul. Han var tillika en stor höst rän
och en skystbalken för den degen.

Y Staffans ritten var en Staffans ryt-
taren som och skryta med sin hustru
och de var väl skatta, och kunde springa
läst, för den fört de red ommandag jul,
vilken den kallades Staffans skede.

Den fört om den togs med hustrun guld
och den hustrun kunde bitta ut, ty den
red i sträck gallare och många gång
kommer de hem lättliga av vild och ut-
tättande. Den tog inte hustrunden motis bis-
om, ty denna red skulle hållas i vild.